

HIỆN TRẠNG QUẢN LÝ CHẤT THẢI RẮN Ở CÁC TỈNH TÂY NGUYÊN

TRẦN TRUNG DŨNG, TUYẾT HOA NIÊĐAM, NGUYỄN HOÀNG PHƯƠNG

Trường Đại học Tây Nguyên

TRỊNH VĂN TUYỀN

Viện Công nghệ Môi trường, Viện Hàn lâm Khoa học và Công nghệ Việt Nam

Điều tra, khảo sát tại các tỉnh Tây Nguyên cho thấy, tình hình xử lý chất thải rắn (CTR) còn nhiều bất cập: CTR sinh hoạt tại các khu đô thị chỉ mới được xử lý bằng biện pháp chôn lấp với công nghệ chưa hợp vệ sinh, hoặc xử lý không đạt yêu cầu; CTR công nghiệp mới chỉ được thu gom và lưu giữ trong phạm vi nhà máy, chưa có khu xử lý cho mỗi địa phương; CTR nông nghiệp chưa được quan tâm và xử lý; chất thải nguy hại trong sinh hoạt thì được trộn lẫn và thu gom, xử lý chung với chất thải thông thường... Vì vậy, việc dự báo khối lượng CTR phát sinh đến năm 2020, định hướng đến 2030 và đánh giá các tồn tại trong quản lý CTR tại khu vực Tây Nguyên là hết sức cần thiết, làm cơ sở cho việc đề xuất các phương án quy hoạch, xử lý và quản lý CTR phù hợp.

Mở đầu

Cùng với các vùng, miền, địa phương trong cả nước, Tây Nguyên đã và đang tích cực, chủ động tham gia vào tiến trình hội nhập kinh tế của đất nước. Nhờ vậy mà vùng kinh tế Tây Nguyên đã có những đổi thay tích cực, thu được những thành tựu hết sức ấn tượng, đời sống nhân dân được cải thiện rõ rệt. Tuy nhiên, công tác quản lý CTR ở các tỉnh Tây Nguyên còn nhiều bất cập. Do vậy, mục tiêu thiết lập được hệ thống quản lý, xử lý CTR toàn diện cho các khu vực đô thị, nông thôn và cho các ngành nghề sản xuất chính trên địa bàn Tây Nguyên là một yêu cầu cấp thiết nhằm đảm bảo thực thi Luật Bảo vệ môi trường và an toàn sức khỏe cho cộng đồng các dân tộc Tây Nguyên và khu vực lân cận.

Những kết quả bước đầu của đề tài “Điều tra, đánh giá hiện trạng thu gom, vận chuyển và xử lý CTR các tỉnh Tây Nguyên và đề xuất phương án quy hoạch, xử lý và quản lý CTR phù hợp đến năm 2020” sẽ cho thấy hiện trạng công tác quản lý CTR, dự báo khối lượng CTR phát sinh trên khu vực Tây Nguyên đến 2020, định hướng đến 2030 và nhận định các tồn tại trong quản lý CTR tại khu vực.

Một số kết quả chính

Phân tích hiện trạng quản lý CTR sinh hoạt, công nghiệp, nông nghiệp, nguy hại ở Tây Nguyên

Tại các tỉnh Tây Nguyên, CTR phát sinh từ nguồn chưa được phân loại đúng theo quy định của Luật Bảo vệ môi trường. Hệ thống thu gom có nhiều điểm chưa đồng bộ, mạng lưới thu gom chưa bao phủ rộng khắp, hiệu quả thu gom chưa cao và thời gian thu gom không ổn định. Phương tiện thu gom phần lớn không đảm bảo chất lượng, các điểm tập kết CTR (điểm hẹn, trạm trung chuyển) chưa được đầu tư xây dựng đúng mức nên vấn đề vệ sinh môi trường chưa được đảm bảo. Hệ thống vận chuyển chưa đáp ứng nhu cầu vận chuyển CTR hàng ngày, gây nên tình trạng tồn đọng CTR trong khu dân cư hoặc đổ ra những bãi đất lộ thiên, rất mất vệ sinh. Đặc biệt, CTR chưa được phân loại để thu hồi các thành phần có khả năng tái chế, tái sử dụng. Công tác thu gom, vận chuyển CTR công nghiệp do các cơ sở sản xuất tự chịu trách nhiệm. Sau khi phân loại, thu gom, các loại CTR có thể tái sử dụng ngay trong nội bộ cơ sở, còn lại hầu hết đều thải bỏ cùng CTR đô thị, sau đó đem chôn lấp/đốt.

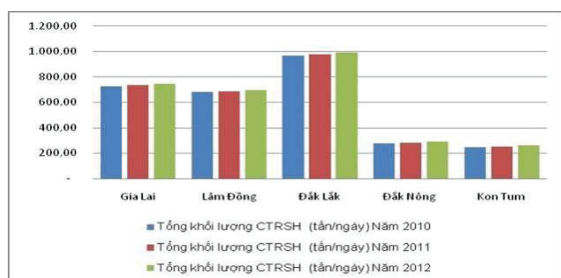
Nhìn chung, công nghệ xử lý CTR đang áp dụng tại các đô thị khu vực Tây Nguyên khá lạc hậu. Chỉ có một số đô thị lớn được đầu tư bãi chôn lấp hợp vệ sinh và mới có 1 doanh nghiệp làm nhà máy phân compost, còn lại hầu hết sử dụng các bãi chôn lấp hở, không hợp vệ sinh, ở một số địa phương còn tồn tại các bãi rác nhỏ, tự phát ở gần các ao hồ, sông suối, đang là nguồn gây ô nhiễm môi trường nghiêm trọng.

CTR đổ ra những bãi đất lộ thiên gây mất vệ sinh môi trường

Phân tích thành phần, khối lượng CTR sinh hoạt, công nghiệp, nông nghiệp, nguy hại ở Tây Nguyên

CTR sinh hoạt: khối lượng CTR sinh hoạt phát sinh trên địa bàn các tỉnh Tây Nguyên được thể hiện trong hình 1.

Hình 1: khối lượng CTR sinh hoạt phát sinh qua các năm

Tổng khối lượng CTR sinh hoạt trên địa bàn Tây Nguyên phát sinh năm 2012 là 2.987,13 tấn/ngày, tăng 0,31% so với năm 2010; trong đó tỉnh Đắk Lắk có mức phát sinh cao nhất là 991,15 tấn/ngày, thấp nhất là tỉnh Kon Tum với 259,64 tấn/ngày. Tổng khối lượng CTR sinh hoạt đô thị trên địa bàn Tây Nguyên phát sinh năm 2012 là 955,67 tấn/ngày, tăng 0,35% so với năm 2010; trong đó tỉnh Lâm Đồng có mức phát sinh cao nhất là 292,62 tấn/ngày, thấp nhất là tỉnh Đắk Nông với 50,14 tấn/ngày. Tổng khối lượng CTR sinh hoạt nông thôn trên địa bàn Tây Nguyên phát sinh năm 2012 là 2.031,46 tấn/ngày, tăng 0,29% so với năm 2010; trong đó tỉnh Đắk Lắk có mức phát sinh cao nhất là 723,03 tấn/ngày, thấp nhất là tỉnh Kon Tum với 159,26 tấn/ngày.

Thành phần CTR sinh hoạt được thể hiện ở bảng 1.

Bảng 1: thành phần CTR sinh hoạt

Tỉnh	Số lượng mẫu	Các chỉ tiêu phân tích			
		pH	Độ ẩm (%)	TOC (mg/kg)	Tổng N (mg/kg)
Gia Lai	13	4,20 - 5,80	54,0 - 67,0	280.000 - 470.000	20.000 - 28.000
Lâm Đồng	12	4,75 - 5,25	55,0 - 65,0	465.000 - 495.000	25.000 - 26.500
Đắk Lắk	10	4,60 - 5,20	45,6 - 61,5	350.000 - 520.000	17.500 - 28.000
Đắk Nông	-	-	-	-	-
Kon Tum	20	4,23 - 4,78	50,0 - 65,0	341.000 - 417.000	18.500 - 24.200

CTR công nghiệp: tổng khối lượng CTR công nghiệp trên địa bàn Tây Nguyên phát sinh năm 2012 là 750,76 tấn/ngày, tăng 0,1% so với năm 2010; trong đó tỉnh Đắk Lắk có mức phát sinh cao nhất là 252,19 tấn/ngày, thấp nhất là tỉnh Đắk Nông với 55,61 tấn/ngày. Khối lượng CTR công nghiệp thể hiện ở bảng 2.

Bảng 2: khối lượng CTR công nghiệp

Năm	Khối lượng CTR công nghiệp (tấn/ngày)					Tổng CTR công nghiệp (tấn/ngày)
	Gia Lai	Lâm Đồng	Đắk Lắk	Đắk Nông	Kon Tum	
Năm 2010	134,38	200,22	208,77	57,32	80,01	680,70
Năm 2011	135,97	211,64	225,65	53,71	77,03	704,00
Năm 2012	149,08	209,87	252,19	55,61	84,01	750,76

CTR nông nghiệp: tổng khối lượng CTR nông nghiệp trên địa bàn Tây Nguyên phát sinh năm 2012 là 390.958,61 tấn/năm, tăng 0,1% so với năm 2010; trong đó tỉnh Đắk Lắk có mức phát sinh cao nhất là 188.222,25 tấn/năm, thấp nhất là tỉnh Kon Tum với 23.322,54 tấn/năm (bảng 3).

Bảng 3: khối lượng CTR nông nghiệp

Tỉnh	Tổng khối lượng CTR nông nghiệp (tấn/năm)		
	Năm 2010	Năm 2011	Năm 2012
1. Gia Lai	69.204,51	74.946,20	81.710,15
2. Lâm Đồng	60.120,83	65.948,48	69.826,11
3. Đắk Lắk	171.179,24	187.592,60	188.222,25
4. Đắk Nông	29.230,53	32.667,00	27.877,56
5. Kon Tum	23.307,92	24.300,99	23.322,54
Tổng	353.043,02	385.455,26	390.958,61

CTR nguy hại: tổng khối lượng CTR nguy hại trên địa bàn Tây Nguyên phát sinh năm 2012 là 530,41 tấn/ngày, tăng 0,1% so với năm 2010; trong đó tỉnh Đắk Lắk có mức phát sinh cao nhất là 176,34 tấn/ngày, thấp nhất là tỉnh Đắk Nông với 50,56 tấn/ngày (bảng 4).

Bảng 4: khối lượng CTR nguy hại

Năm	Khối lượng CTR nguy hại (tấn/ngày)					Tổng CTR nguy hại (tấn/ngày)
	Gia Lai	Lâm Đồng	Đắk Lắk	Đắk Nông	Kon Tum	
Năm 2010	118,36	122,28	165,45	48,36	46,35	500,80
Năm 2011	120,28	125,42	169,91	48,65	46,69	510,95
Năm 2012	128,41	126,29	176,34	50,56	48,81	530,41

Thành phần chất thải nguy hại chia làm 4 nhóm: CTR sinh hoạt nguy hại, CTR công nghiệp nguy hại, CTR nông nghiệp nguy hại, CTR y tế nguy hại. Mỗi nhóm có các thành phần chất thải nguy hại khác nhau. CTR y tế nguy hại như: chất thải lây nhiễm, phóng xạ, bông băng, bệnh phẩm; CTR nông nghiệp nguy hại: bao bì đựng phân bón, vỏ chai thuốc bảo vệ thực vật; CTR công nghiệp nguy hại: bã quặng thải chứa kim loại nặng, lượng độc tố HCN trong sản xuất tinh bột sắn; CTR sinh hoạt nguy hại: pin, ắc quy, bóng đèn huỳnh quang và thủy tinh hoạt tính, các thiết bị, linh kiện điện tử...

Thực trạng khả năng phân loại tại nguồn, tái sử dụng và tái chế CTR ở Tây Nguyên

Phân loại tại nguồn: việc phân loại rác mang lại giá trị kinh tế (những chất thải có thể tái chế) đã được thực hiện thường xuyên bởi người dân và những công nhân thu gom rác.

Tái chế và tái sử dụng CTR: trên địa bàn các tỉnh Tây Nguyên chưa thực hiện việc tái chế, tái sử dụng CTR sinh hoạt. Những chất thải có khả năng tái chế do người dân và công nhân vệ sinh môi trường thu gom, phân loại rồi chuyển đến các cơ sở tái chế không chính thức (các đại lý mua, bán phế liệu).

Dự báo tình hình phát sinh CTR tại các tỉnh Tây Nguyên đến năm 2020, định hướng đến 2030

CTR sinh hoạt: căn cứ vào định hướng phát triển đô thị, dân số và hệ số phát sinh CTR theo từng giai đoạn, ước tính khối lượng CTR sinh hoạt phát sinh tại các tỉnh Tây Nguyên đến năm 2020 là 4.364 tấn/ngày, năm 2030 là 6.545,96 tấn/ngày. Dự báo thành phần CTR sinh hoạt trong vùng sẽ thay đổi: thành phần hữu cơ trong CTR sinh hoạt sẽ giảm từ 75% xuống còn 65%; thành phần CTR có thể tái chế như kim loại, thủy tinh, giấy, nhựa sẽ tăng lên 15-25%; thành phần vô cơ, không có khả năng tái chế chiếm khoảng 10%.

CTR công nghiệp: khối lượng CTR công nghiệp phát sinh phụ thuộc tốc độ phát triển công nghiệp, quy hoạch, kế hoạch phát triển công nghiệp của vùng Tây Nguyên. Ước tính đến năm 2020, khối lượng CTR công nghiệp phát sinh khoảng 1.276,3 tấn/ngày, trong đó: chất thải có khả năng tái chế, tái sử dụng khoảng 740,3 tấn/ngày; còn lại là chất thải không thể tái chế, thu hồi và xử lý. Dự báo đến năm 2030 phát sinh khoảng 1.914,44 tấn/ngày.

CTR nông nghiệp: khối lượng CTR nông nghiệp phát sinh phụ thuộc vào diện tích canh tác và sản lượng, công suất sản xuất các các loại vật nuôi, cây trồng, quy hoạch, kế hoạch phát triển nông nghiệp của vùng Tây Nguyên. Ước tính đến năm 2020, khối lượng CTR nông nghiệp phát sinh khoảng 508.246,2 tấn/ngày, trong đó CTR nông nghiệp trồng trọt phát sinh khoảng 946,86 tấn/ngày, CTR nông nghiệp chăn nuôi phát sinh khoảng 445,58 tấn/ngày; chất thải có khả năng tái chế, tái sử dụng khoảng 1.113,96 tấn/ngày, còn lại là chất thải không thể tái chế, thu hồi và xử lý.

CTR nguy hại: CTR nguy hại (phát sinh từ hộ gia đình, các cơ sở sản xuất công nghiệp, bệnh viện, các cơ sở y tế và hoạt động sản xuất nông nghiệp) chiếm tỷ lệ 10-20% tổng lượng CTR phát sinh. Ước tính đến năm 2020, khối lượng CTR nguy hại khoảng 615,92 tấn/ngày.

Kết luận

Qua quá trình điều tra, khảo sát, nghiên cứu đánh giá hiện trạng phát sinh và quản lý CTR trên địa bàn khu vực

Xử lý CTR bằng lò đốt đang là biện pháp chủ yếu, tuy vẫn phát thải ra nhiều khí thải độc hại

Tây Nguyên cho thấy, hiện nay mặc dù công tác thu gom, quản lý chất thải đã đạt được nhiều kết quả tốt: tỷ lệ thu gom CTR sinh hoạt đô thị dao động từ 24,5-77,6%, đã hình thành hệ thống thu gom CTR khá hiệu quả theo hướng xã hội hóa với sự tham gia của cộng đồng và nhiều đơn vị tư nhân tại địa phương. Tuy nhiên, tình hình xử lý CTR còn nhiều bất cập: CTR sinh hoạt tại các khu đô thị chỉ mới được xử lý bằng biện pháp chôn lấp; công nghệ chôn lấp cũng chưa hợp vệ sinh, nước rỉ rác chưa được thu gom xử lý hoặc xử lý không đạt yêu cầu. CTR công nghiệp mới chỉ được thu gom và lưu giữ trong phạm vi nhà máy. CTR nông nghiệp chưa được quan tâm và xử lý. Chất thải nguy hại trong sinh hoạt thì được trộn lẫn và thu gom, xử lý chung với chất thải thông thường; chất thải nguy hại trong công nghiệp được lưu giữ trong nhà máy hoặc hợp đồng với đơn vị có chức năng đem đi xử lý; chất thải nguy hại trong y tế được xử lý bằng lò đốt được đầu tư ngay tại các bệnh viện, còn tại các trung tâm, cơ sở y tế thì tiến hành chôn lấp trong khuôn viên; chất thải nguy hại từ hoạt động sản xuất nông nghiệp (bao bì thuốc bảo vệ thực vật) được người dân vứt tại chỗ hoặc chôn lấp trong vườn nhà. Các tỉnh vùng Tây Nguyên chưa có khu xử lý CTR công nghiệp và nguy hại cho mỗi địa phương. Vì vậy, việc dự báo khối lượng CTR phát sinh ở khu vực Tây Nguyên đến 2020, định hướng đến 2030 và nhận định các tồn tại trong quản lý CTR tại khu vực là cần thiết, nhằm đưa ra các biện pháp xử lý, quy hoạch quản lý CTR phù hợp, mang tính chất vùng.

Tài liệu tham khảo

1. Chi cục Bảo vệ môi trường, 2013: Báo cáo số 31/BC-STNMT ngày 10.5.2013 về hiện trạng thu gom và vận chuyển xử lý CTR tỉnh Lâm Đồng.
2. Chi cục Bảo vệ môi trường, 2013: Báo cáo triển khai thực hiện chương trình đầu tư xử lý CTR giai đoạn 2011-2012, Lâm Đồng.
3. Quyết định số 2226/QĐ-UBND ngày 26.10.2012 của UBND tỉnh Lâm Đồng về việc phê duyệt đề cương và kinh phí lập quy hoạch quản lý CTR tỉnh Lâm Đồng đến 2020.
4. Sở Xây dựng, 2013: Báo cáo tóm tắt quy hoạch tổng thể phát triển kinh tế - xã hội tỉnh Lâm Đồng đến 2020.
5. Trung tâm Kiểm định quy hoạch xây dựng ĐăkNông, 2009: Báo cáo tổng hợp "Điều tra, thống kê nguồn phát sinh CTR trên địa bàn tỉnh ĐăkNông".
6. Sở Y tế, 2012: Báo cáo công tác quản lý chất thải y tế tỉnh ĐăkLăk.
7. Sở Tài nguyên và Môi trường, 2012: Tình hình quản lý CTR trên địa bàn tỉnh ĐăkLăk.
8. Sở Y tế, 2013: Tình hình quản lý chất thải y tế tại các bệnh viện trong tỉnh Gia Lai.
9. Sở Xây dựng, 2012: Báo cáo về quản lý CTR tỉnh Kon Tum.
10. Sở Tài nguyên và Môi trường, 2012: Báo cáo hiện trạng môi trường tỉnh Kon Tum năm 2012.